

Международни отношения

ВЪЗМОЖНАТА НОВА ВОЙНА В ЮЖЕН КАВКАЗ

Доц. д-р Наталия Бекярова

По време на лятната си обиколка в страните от Южен Кавказ държавният секретар на САЩ г-жа Хилъри Клинтън е крайно неприятно изненадана от обстоятелството, че часове преди пристигането ѝ в арменската столица Ереван, при престрелка по границата между Армения и Азербайджан, са убити трима арменски войници и петима азербайджанци. Тя остро осъжда тази “безсмислената смърт на млади войници и невинни граждани”¹, станали жертва на конфликта за Нагорни Карабах. По нейните думи насилието между Армения и Азербайджан може да доведе до по-широк военен конфликт в Южен Кавказ. Това показва, че високопоставеният американски служител няма добра представа за действителната ситуация по фронтовата линия между Нагорни Карабах и Азербайджан, както и по границата между Армения и Азербайджан, защото от подписването на примирието през май 1994 г. до ден днешен, престрелките между враждуващите страни са ежедневие.

Военната информация от фронтовата линия показва, че за последните 18 години, примирието се нарушава *между 180 до 350 пъти всяка седмица*.² Силите на Азербайджан и тези на непризнатата Нагорно-Карабахска република не са спирали да обстрелват позициите си, като непрекъснато има убити, ранени и пленени военнослужещи. За 2011 г. убитите са 30 човека. В други години те достигат до около 100 души. Всичко това на фона на продължаващите вече 20 години опити на международната общност в лицето на Минската група на ОССЕ за мирно регулиране и окончателното разрешаване на конфликта. Всичко това показва, че в Кавказ “не зрее” конфликт, а такъв съществува от 1988 г. до сега, а възможност за неговото регулиране все още не е открита.

Причините за необичайната сложност се коренят на първо място в много *тежките последствия от конфликта*. В резултат от военните действия под контрола на армията на непризнатата Нагорно-Карабахска република са близо 80% от бившата Нагоорнокарабахска автономна област от състава на Р Азербайджан. Наред с това те окупират напълно

¹ В. Труд, 05.06.2012. Хилъри: В Кавказ зрее конфликт.

² Карабахский конфликт. Сводка за неделю <http://warsonline.info/nagorniy-karabach/karabach-svodka-za-nedeliu-12-19-marta.html>

пет района от Азербайджан и частично други два района. Това са Келбаджарски, Лачински, Кубатлински, Джабраилски, Зангелански, които са изцяло заети от войските на НКР, а частично (до около 30%) се заемат Агдамски и Физулински. Военните сили на Степанакерт завземат и два малки района с територия около 75 кв. км от Нахичеван и от Казахския район. По този начин от анклав, населен предимно с арменци и неразполагащ със сухопътен коридор за връзка с отечеството-майка Армения, сега самообявилата се Нагорно-Карабахската република, има широк достъп до териториите на Република Армения. Поради това връзката между голямата част от Азербайджан и автономна република Нахичеван, която е част от държавата Азербайджан, е възможна само през територията на съседен Иран.

От своя страна силите на азербайджанската армия са окупирали два северни района от бившата Нагорнокарабахска автономна област, с около 750 кв. км. площ в Шаумяновски (630 кв.км.) и малки зони на Мартунински и Мардакертски райони. Картината на завзетите територии става още по-сложна като прибавим и обстоятелството, че под контрола на националната армия на Азербайджан от 1992 г. се намират територии, принадлежащи на Република Армения. Това е Арцвашенския район, с площ около 50 кв. км., които не са част от Карабах.

Навсякъде в окупираните райони са обявени за “зона за сигурност”, като местното население е прогонено. В градовете и селата, в които някога е кипял живот, сега не живее никой. Те са се превърнали в ужасяваща призрачна гледка, символ на една крайно жестока и безсмислена война. Обстоятелството, че арменците са завзели обширни територии въпреки по-малкия си демографски и военен потенциал, ги кара да се чувстват победители от войната.

Арменската страна категорично настоява, че териториите, заети понастоящем от въоръжените сили на непризнатата Нагорнокарабахска република (НКР), исторически принадлежат на арменския Арцах (Карабах) и убедено твърдят, че азербайджанските сили “незаконно” са окупирали два северни района от Нагорни Карабах, които също така принадлежат на арменците.³ Всяка от двете страни изчислява по своя методика процентите окупирани от вражеската държава територии, като завишава цифрите и се представя за жертва. Така например, властите в Баку пресмятат, че “окупираните територии” от Азербайджан са между 20 – 25 % от общата площ на страната.

³ Гаврилов, В. Шепова, Н. Нетрадиционные войны на постсоветском пространстве Южные Кавказ. М., 2009 с. 378.

Статистическите данни за понесените материални и човешки загуби са много различни, в зависимост от това кой (Баку, Ереван или Степанакерт) изчислява броя на жертвите, на бежанците и вътрешно разселените лица. В широки граници броят на убитите от двете страни се определя между 25 и 50 хиляди души, военнорслужещи и мирно население. Броят на бежанците и вътрешно разселените е многократно по-голям. Азербайджанската страна настоява, че прогоненото азербайджанско население от Армения, от Карабах и завзетите райони на Азербайджан е около 1 милион души.⁴ Арменското население прогонено от азербайджанските територии или бежанците от Нагорни Карабах се изчисляват на около 592 хиляди души. Данните са завишени и много противоречиви, но каквито и да са те е важно да се знае, че това население все още чака справедливо разрешаване на проблемите си. То настоява за компенсация за мизерния си бежански живот, независимо дали е намерило спасение на територията на Армения, НКР, Азербайджан или в друга страна. Очакванията на тези хора се свързват преди всичко с правото на работа, редовни лични документи, дом и някаква финансова помощ, заради понесените страдания и несгоди. Не бива да се забравя, че заради непризнатия статут на НКР бежанците, заселили се там не могат да получат международно правен бежански статут. Друг резултат от войната е катастрофално ниският жизнен стандарт на населението от трите страни в конфликта - Армения, Азербайджан и Нагорнокарабахската република, който е 10 пъти по-нисък, отколкото в предвоенния период.

Много важна причина за съвременното състояние на конфликта е *обществената атмосфера в Армения и в Азербайджан*. Всички проучвания показват, че в двете страни се констатира категорично нежелание за компромиси и споразумения, които биха накърнили максималните цели на всяка от страните. За арменското население това е създаване на самостоятелна държава Нагорни Карабах, а за Азербайджан е безусловното връщане на Карабах и окупираните територии в пределите на страната.

Атмосферата на непримиримост се запазва от началото на конфликта през 1988 г. до сега и показва много висока устойчивост. Основните политически сили в Армения, настроенията в парламента и в правителството, сред интелигенцията и военните, в средствата за масова информация, стремежите и желанията на обикновените хора са белязани от неотстъпчивост. Бъдещето на Нагорни Карабах се вижда единствено като суверенна държава или като част от Р Армения. Най-

⁴ Абасов, А. Хачатрян, А. Варианты решения карабахского конфликта: идеи и реальность. БАКУ., 2002.

последователните застъпници на тези позиции са преди всичко Републиканската партия, партията Дашнакцутюн, Народната партия, Национално-демократическата партия и другите големи партии, чието влияние в страната е между 80 и 95 %. Нараства делът на хората, които смятат, че не само планинската част, но и равнинната, която сега е част от окупираните територии, е неотменна част от Карабах и никакви териториални отстъпки от вече завоюваните територии не трябва да се правят. Създава се организация в името на недопускане връщането на Азербайджан на териториите около Нагорни Карабах, дори и след политическото регулиране на конфликта. Настоява се тези територии да не се наричат “окупирани”, а “освободени”, защото се смятат за част от изконните арменски земи в миналото.

Най-активна е дейността на “Организацията за защита на освободените територии”. Според лидера на тази формация, ветеран от войната в Карабах, командир на специалния отряд в боевете при Шуша, Жирайр Сефилян, отстъпката на Армения е в това, че през 1994 г. се съгласява на примирие и спира военното настъпление, вместо напълно да унищожи азербайджанската държава. Други компромиси не трябва да се правят. Според него след 1991 г. Армения се управлява от хора с робско мислене и това може да струва не само бъдещето на Карабах, но и на Армения. Нужни са нови политици, за да се изгради една нова арменочентрична държава. Що се отнася до възможностите за разрешаването на конфликта, той смята, че не може да се очаква развитие, защото страните, съпредседателстващи Минската група имат свои интереси, които не съвпадат с възжеланията на арменския народ.⁵

Арменската страна и властите в НКР напълно изключват вертикалната субординация на Карабах от Азербайджан. Разбираемо националистическата риторика се активизира в навечерието на избори, защото голямата част от сложните теми на социално-политическото и икономическото развитие се изместват от лозунгите за “справедливо” разрешаване на Карабахския конфликт. На 6 май в Армения се провеждат парламентарни избори, а през следващата 2013 г. ще се проведат президентски избори. Това се отразява чувствително върху обществените настроения и отново разпалва националистическата риторика. В този смисъл не може да се очаква прогрес в процесите на мирното регулиране на конфликта. Наред с това всяка поредна заплаха от страна на Азербайджан за търсене на военен изход от конфликта допълнително втвърдява позициите на арменците и ги прави още по-неотстъпчиви.

⁵ Жирайр Сефилян: С 1991 года у власти в Армении люди с рабским мышлением http://www.armtoday.info/default.asp?Lang=_Ru&NewsID=61747&SectionID=0&RegionID=0&Date=03/10/2012&PagePosition=7

В арменското общество онези, които са склонни да направят отстъпки и да приемат компромисни решения, продължават да са незначително малцинство. Това е преди всичко партията “Нов път” и няколко малочислени организации, без съществено влияние в обществото.

Обществените нагласи в Нагорни Карабах не се различават от тези в Армения, с тази особеност, че тук политическия елит и широката общественост нямат никакви колебания или търпимост за каквито и да било отстъпки.

Ситуацията в Азербайджан е аналогична, като най-силно се озвучават позициите на националистическите сили. Обществените настроения в страната продължават да се асоциират с идеите, намерили място в *“Хартата на четиримата”*, подписана от представители на най-широк кръг политически партии, движения, съюзи, религиозни формации и пр.⁶ Документът се нарича така, защото е съставен от четирима видни представители на политическия и индустриален елит, начело с бившия министър на външните работи на Азербайджан Тофик Зулфугаров, експрезидента на държавната нефтена компания Сабит Багиров, от популярния икономист Назим Иманов и от екссъветника в президентската администрация Елдар Намазов. В хартата се настоява за последователно разрешаване на конфликта при спазването на принципите на освобождаване на завзетите територии и възстановяване целостта на азербайджанската държава. Изисква се връщане на принудително разселените лица и бежанците по домовете им, включително в Шуша и другите населени места, при съответни гаранции за тяхната сигурност. Допуска се предоставяне статут на самоуправление на Нагорни Карабах, като пълномощията по реализирането на държавния суверенитет на областта се предоставят на държавните власти в Баку. Убедено се препоръчва при невъзможност конфликта да се реши по мирен път, Азербайджан в съответствие с Устава на ООН да си върне отнетите територии чрез военна сила и да се справи с “агресора”, в лицето на арменците.

За разлика от монолитността на политическия елит в Армения, в Азербайджан има по-голямо разнообразие на позиции, защото Социалдемократичната партия предлага решения, в които се дават предимство на проблемите, свързани с възстановяването на комуникационните и териториалните връзки, и едва след разрешаването на тези проблеми се поставя въпросът за статута на Карабах.

⁶ Авторы Карабахской хартии четырех намерены продолжать свою деятельность по урегулированию конфликта <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/10585/>

Една от важните предпоставки за липсата на успех при разрешаване на конфликта между Армения и Азербайджан се корени в *глобалната борба за преразпределение на световните пазари, за икономически и политически контрол над Южен Кавказ*. Ако конфликтът не се намираше в този ключов геополитически район и в пределите на Азербайджан и не бяха открити перспективни залежи от нефт и газ, вероятно той отдавна щеше да намери приемливо решение.

В Нагорни Карабах се сблъскват интересите на големите държави като Русия, САЩ, Иран, Турция, като три от страните са непосредствени съседи, пряко заинтересувани от трайно разрешаване на конфликта. Тук са намесени важни политически, икономически, геостратегически и военни интереси, както и съображенията на лобистки кръгове, което допълнително затормозява намирането на работещи механизми за разрешаване на конфликта. Особено място в тези отношения заема енергийната компонента. При условие, че няколко големи държави, сред които Русия и САЩ, декларират, че регионът е част от техните стратегически интереси, то неминуемо мирното регулиране ще бъде още по-трудно.

Ключова е ролята на Русия, като Москва прави опит да балансира политиката си спрямо Азербайджан и Армения и настоява за “равно отдалечен диалог” с Баку и Ереван. На практика Русия играе от страната и на двата отбора, защото подписва споразумения за стратегическо партньорство и с двете държави. Към тези документи съществува и военна и военно-техническа част, които макар неравностойни са в границите на възможното в тази деликатна област.⁷

Особено активно е стратегическото партньорство с Армения, където Русия разполага с една своя военна база, която през 2011 г. е трансформирана в бригада, готова да изпълнява и задачи в състава на обединена руско-арменска военна групировка.⁸ Като страна по Договора за колективна сигурност, Армения е единствената от републиките в Южен Кавказ, която има външни гаранции за своята сигурност и възможност за пряка военна помощ в случай на нужда. В чл. 4 от договора категорично се казва, че при акт на агресия над която и да било от страните членки на организацията по договора, останалите държави, подписали договора, ще предоставят необходимата помощ, включително и военна. Наред с това ще окажат съдействие и чрез

⁷ Декларация о дружбе и стратегическом партнёрстве между Азербайджанской Республикой и Российской Федерацией. http://news.kremlin.ru/ref_notes/250

⁸ Министерство обороны России: личный состав российской военной базы в Армении готов выполнять задачи по предназначению <http://rus-arm.org/Voenno-strategicheskoe/>

средствата, с които разполагат, за да осъществят правото си на колективна отбрана, в съответствие с чл. 51 от Устава ООН.⁹

Подобен договор за “Стратегическо партньорство и взаимопомощ” имат Азербайджан и Турция. Той се сключва на 16 август 2010 г. и се ратифицира на 29 март 2011 г. от турския Меджлис. Клаузите на този документ обаче не съдържат императивно изискване за военна намеса от страна на Анкара в случай на възобновяване на конфликта в Карабах.

През август на същата 2010 г. по време на визитата на руския президент Д. Медведев в Армения успоредно с другите важни документи, продължаващи сътрудничеството между двете държави, се подписва и допълнителният Протокол № 5 към Договора от 16 март 1995 г. относно функционирането на руската военна база в Армения. Той е ратифициран на 17 юни 2011 г. от руската Дума и влиза в сила. Според документа зоната на отговорност на руски военни части в Армения се разширява. Териториите, които се предвижда да се охраняват, обхващат цяла Армения. До влизането в сила на този протокол ангажиментите на руските военни части са фокусирани към прикриване на границата с Турция и Иран.¹⁰ Наред с това се продължава срокът на действие на Договора между РФ и Република Армения от 16 март 1995 г. и се удължава периодът на руското военно присъствие с 49 години, до 2046 година. След този период се предвижда автоматично продължаване на договора за периоди от по 5 години.¹¹

Част от ангажиментите на Русия по въпросния протокол са да осигури съвременни и съвместими оръжия и военна техника за нуждите на арменската армия. За отбелязване е обстоятелството, че руските военни сили имат право да действат единствено в пределите на международно признатите граници на Армения, а не и в пределите на Карабах. Може да се допусне, че при военна необходимост, руските сили едва ли ще се ограничат от участие в бойни действия по съвременния периметър на границите между Армения и Азербайджан.

В същото време и Азербайджан има много важна роля за политиката на Русия в Южен Кавказ. Геополитическият фактор и преди всичко широкият Каспийски излаз, непосредствената близост с Турция и Иран, залежите от енергийни ресурси и много други са сред

⁹ Организация Договора о коллективной безопасности <http://www.dkb.gov.ru/b/azb.htm>)

¹⁰ Россия–Армения: приверженность стратегическому партнерству <http://www.noevkovcheg.ru/mag/2010-09/2177.html>)

¹¹ Госдума ратифицировала Протокол №5 к договору между Россией и Арменией о российской военной базе. <http://rus-arm.org/Voenno-strategicheskoe/Gosdumaratifitsirovala-Protokol-5-k-dogovoru-mezhdu-Rossiey-i-Armeniey-o-rossiyskoy-voennoy-baze.html>

причините, които правят Азербайджан необходим и желан партньор на Москва. По тази причина Русия и Азербайджан си сътрудничат активно в множество области и специално в сферата на регионалната противоракетна отбрана. Основната роля в това направление има радиолокационната система "Дарял" в Хабалинския район на Азербайджан. Това е една от най-модерните системи за противодействие на междуконтиненталните и балистични ракети с подводно базиране. Тя е построена през 1985 г., но в последствие става собственост на Азербайджан. В нея служат близо 1400 руски и азербайджански военни и цивилни специалисти. През 2002 г. се договарят статуквото, принципите и условията за използване на тази система на територията на Азербайджан. Русия има право на аренда за 10 години при наем от 14 милиона долара годишно. Системата служи за разузнаване на космическото пространство и предупреждаване за изстрелване на ракети в близоизточното и централно азиатското направления. Срокът на действие на установката е до 2012 г. и продължаването на този срок ще зависи до голяма степен от развитието на проблемите с американските ПРО в Европа. Съществува идея в нея да участват и САЩ, като тази система се свърже с аналогичните в Колорадо, Аляска и Калифорния. Понастоящем преговорите продължават и основният препъни камък за продължаването на договора е фактът, че наемът едностранно е покачен от Азербайджан на 300 милиона долара годишно.¹²

Като цяло Русия не възнамерява да се включва във военни действия около Карабах. Еwentуално размразяване на конфликта може да доведе до разрыв в отношенията на Русия с Азербайджан, нещо, което руската дипломатия не би желала да се случи. Същевременно, ако Москва не изпълни поетите по силата на сключените договори задължения, това би коствало авторитета на Русия като надежден партньор и риска да се лиши от най-последователния си съюзник в Южен Кавказ, в лицето на Армения. По този начин Русия ще загуби контрола си върху тази важна част от пост съветското пространство и ще дискредитира Организацията на договора за колективна сигурност. Ето защо може да се предположи, че Москва ще изпълни своята част от задълженията. Подобна прогноза е само краен вариант. С всички възможни средства Кремъл се стреми към подържане на баланса на силите, на относителната стабилност и запазване на статуквото около конфликта в Карабах.

¹² Азербайджан потребовал от России в 40 раз больше денег за аренду РЛС <http://lenta.ru/news/2012/02/29/gabala/>.

От подобна политика са заинтересовани и другите външни фактори. Те правят всичко по силите си за недопускане възобновяването на военните действия. Доказателство за това са различните комбинации от решения, изискващи отказ от употребата на военна сила, неучастие на трети страни в конфликта, отхвърляне на възможностите за възобновяване на военните действия и др.

Натрупаният до сега исторически опит показва, че подобни сложни конфликти е възможно да бъдат разрешени по *три начина*. Първо, *чрез преговори между страните в конфликта и постигане на компромис, който да е еднакво приемлив за участниците в конфликта*. Вторият способ е *посредством мощното въздействие на външни сили, които да съдействат или да наложат намиране на общи и приемливи решения, провеждане на преговорен процес и подписване на мирно споразумение за прекратяване на конфликта*. Трето, *чрез употреба на сила и търсене на категорично военно превъзходство*.

Всички опити за мирно регулиране вече 20 години нямат конкретен резултат. До разпадането на СССР не се водят международни преговори за спирането и разрешаването на конфликта. Тяхното провеждане става възможно една след като Армения и Азербайджан стават независими държави и членки на Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа през 1992 г., когато организацията стартира процеса на мирно разрешаване. На срещата в Хелзинки на 24 март 1992 г. се създава Конференция по проблемите на Нагорни Карабах, с участието на Армения, Азербайджан, Беларус, Чехия и Словакия, Франция, Германия, Италия, Русия, Швеция, Турция и САЩ. Главната цел на работата е прекратяване на огъня и преговори по статута на Карабах. По предложение на Беларус за място на преговорите се определя нейната столица гр. Минск и това дава названието на целия преговорен процес. Той и до сега се нарича Мински процес и Минска група, независимо, че преговорите стартират не в белоруската столица, а в Рим. Съпредседатели на Минската група са Русия, Франция и Съединените щати.

За база на преговорите, представителите на трите държави – медиатори изготвят т. н. “Мадридски документ”, приет на 15-та сесия на Съвета на министрите на ОССЕ на 29 и 30.11.2007 г. В него се съдържат основните принципи, по които се работи за постигане на окончателно решение. Мадридските принципи не са официално публикувани в първоначалния им вид, което затруднява тяхното излагане и тълкуване. Освен това, тези принципни постановки се развиват и променят в следващите години. Онова, което трайно се запазва, са ключовите изисквания, сред които най-важни са тези за *постепенното освобождаване на окупираните азербайджански територии и*

изтегляне на арменските войски; гарантиране на свободното придвижване по Лачинския коридор между НК и Армения, както и свободно придвижване през Армения до азербайджанската провинция Нахчиван. Друго съществено изискване е гарнираното право на доброволното завръщане на всички бежанци и вътрешно-разселени лица; създаване на преходен статут на самоуправление на НК, докато се създадат необходимите условия за извършване на честен референдум за определяне окончателния статут на областта и др.

Надежда за окончателното разрешаване на конфликта дават срещите на високо равнище на президентите на Русия, Армения и Азербайджан. Под патронажа на президента Д. Медведев се провеждат десет такива срещи и въпреки съобщенията за известен напредък, нищо не се променя. На 2 ноември 2008 г. край Москва, в замъка Майендорф под патронажа на руския президент Д. Медведев, президентите И. Алиев и Б. Саакашян подписват декларация, която е първият подписан документ, след примирието и прекратяването на огъня от 1994 г. След това обаче, процесът на сближаване на позициите отново замира. Това показва, че и този способ за разрешаване на конфликта няма да доведе до резултат в обозримо бъдеще. Една от причините е не само принципната разлика в позициите, а прекаленото “експлоатиране” на карабахската драма за различни вътрешно партийни борби и разпределяне на властта. Разрешаването на конфликта в своя полза отдавна се е превърнало в главната цел на всички, устремили се към политическа кариера. “Справедливото разрешаване на конфликта”, т. е. в “наш интерес” е кауза, то е начин на мислене и лайтмотив на всяка външнополитическа изява на политиците както в Ереван, така и в Баку.

В последната една година често се коментират възможностите за разрешаване на конфликта чрез нова война за Карабах, защото за Баку е “принципно невъзможно статуквото да продължи вечно, а за Ереван - съвсем неприемливо статуквото да рухне.”¹³ Позициите на страните са абсолютно несъвместими, а възможностите за въздействие все по-изчерпани. Именно това може да предизвика разрешаването на замразения конфликт по пътя на нова война.

Докладът на Международната кризисна група от пролетта на 2011 г. категорично потвърждава тези опасения, говорейки за възможна нова, още по-мощна война. Предвижда се тя да бъде еднакво трудна и за двете страни и да се отрази крайно негативно на целия Южен Кавказ и на стремежа тук да се създаде алтернативен транзитен регион. В доклада се коментира сериозната опасност за петролопроводите и газопроводите, намиращи се в близост до фронтовата линия. На

¹³ Храмчихин, А. В Карабах войната изглежда неизбежна.<http://e-vestnik.bg/13790>.

изпитание е подложено и руско-турското сътрудничество, което е много важно за регионалната стабилност. Не се предвижда евентуална намеса на САЩ и ЕС, но се очаква военните действия в района силно да накърнят техните интереси, свързани с импорта на въглеводородни енергоносители за Европа. Коментира се, че евентуална пълномащабна война в Южен Кавказ ще постави под непосредствена заплаха и Кавказкия транспортен коридор. През въздушното пространство тук преминават около 70% от всички полети на военно-транспортната авиация на НАТО към Централна Азия. През Азербайджан преминава и алтернативния сухопътен маршрут за Афганистан.

В средите на експертите по въпросите на сигурността в Кавказ се коментира, че каквото и “уникално единодушие” да демонстрират представителите в Минската група на ОССЕ, те нищо не могат да променят. При цялото им влияние върху Баку и Ереван никоя от страните няма да пожертва собствените си национални интереси, нито пък ще направи компромис. Всяка от тях има и своите предимства. Армения разполага с много по-удобна и добре организирана отбранителна позиция по цялата фронтова линия, както и с военни специалисти с високи бойни качества. За сметка на това Азербайджан има сериозно икономическо преимущество и разполага с военен бюджет, който е по-голям от целия брутен вътрешен продукт на Армения. По данни за 2011 г. Азербайджан има на разположение 381 танка, 181 БМП и БТР, 469 артилерийски системи, 79 бойни самолета и 26 ударни хеликоптера. По същото време Армения притежава 110 танка, 140 БМП и БТР, 239 артилерийски системи, 16 бойни самолета и 15 ударни хеликоптера. В тези данни не се включват въоръжените сили на Нагорно-Карабахската република, които са изцяло интегрирани с арменските. Според някои оценки е възможно те да разполагат с повече сухопътна техника от арменската армия, но нямат авиация.¹⁴ За сметка на това силите на нагорнокарабахската армия имат тактическо предимство, защото владеят височините около Карабах.

Азербайджан е страната, която периодично отправя военни заплахи, по-скоро с намерение да сплаши Армения и да я направи по-говорчива в преговорния процес. Формално се обявява, че това е възможно в името на *“възстановяването на териториалната цялост на страната и в съответствие с принципите на ООН.”*¹⁵ Подобни действия носят негативи за азербайджанската страна и категорично пречат на опитите да се постигнат компромиси и известно доверие.

¹⁴ Пак там.

¹⁵ Выступления президента в связи с Карабахским конфликтом. http://garabagh.net/content_179_ru.html

Непосредствено след войната между Грузия и Русия от 2008 г. властите в Азербайджан се въздържат от коментари за военно решение на конфликта в своя полза. През последните година и половина обаче, азербайджанските политици са все по-убедени, че въпреки наличието на руска база в град Гюмри и членството на Армения в Организацията на Договора за колективна сигурност, *„вероятността Русия да се намеси в подкрепа на Армения е близка до нулата. Поне ако действията се развият в НКР, без да се прехвърлят в самата Армения.“*¹⁶ Предрича се, че Запада независимо от мощното влияние на арменска диаспора в САЩ и Франция, също ще се въздържи от активна намеса. Причината за това са азербайджанските енергоносители и петролно-газовите проекти, алтернативни на руските. Напълно се изключва американско участие в евентуална Карабахска война, защото САЩ са прекалено заети със събитията в Иран и Близкия изток. По този начин единственото, което могат да направят Западът и Русия, е да настояват войната да спре побързо.

През 2012 г. Лондонският международен институт за стратегически изследвания публикува доклад *“Военния баланс в света за 2012 г.”*, в който се прави сравнение между въоръжените сили на Армения и Азербайджан. В него се казва, че независимо от обстоятелството, че арменската армия се изгражда по руски образец, тя е успяла да извлече ценни уроци и от сътрудничеството си с НАТО. Според тях военновъздушните сили на Армения имат основно технически задачи, а въздушното пространство на страната се охранява от руска бойна авиация от територията на Армения.

Смята се, че азербайджанската армия трябва да извърви още дълъг път до своята модернизация и окончателно откъсване от съветското си минало. Растящият военен бюджет и закупуването на нови образци оръжие, по мнението на британските експерти, все още не се отразява на боеготовността на азербайджанските въоръжени сили.¹⁷

Не са ласкави оценките и за морално-психическата подготовка на личния състав на азербайджанската армия. Припомня се популярното твърдение на американския военен експерт Уейн Мъри от 2006 г., според който *“не е тайна, че арменците имат армия, азербайджанците – въоръжени сили”*¹⁸

16 The Analysis Of Possible Variants Of Political Solution To The Karabakh Conflict <http://www.ca-c.org/dataeng/books/book-1/06.analysis.shtml>

17 Nichol, Jim. Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implication for U.S. Interests. October, 27, 2011. CSR Report for Congress. p.14-15; British experts assess the Armenian and Azerbaijani armies

18 Azerbaijan's army and Armenia's armed forces <http://www.armradio.am/eng/news/?part=pol&id=22247>.

Според руските експерти арменците имат интерес от нова война, защото значително ще отслабят военния потенциал на Азербайджан. Не могат да си позволят първи да започнат военни действия, защото ще се превърнат в агресори, нападнали територия, която принадлежи на Азербайджан. В този смисъл те имат интерес азербайджанците да започнат война, при това възможно най-скоро. Така ще успеят да си решат окончателно въпроса с Карабах, защото ще се отбраняват на отлично оборудвана, отдавна подготвена и позната позиция и ще успеят да решат основната задача на войната – да ликвидират нападателния потенциал на Азербайджан. Успоредно с военното Баку ще претърпи и политическо поражение, а НКР от непризната република в най-лошия случай, ще стане частично непризната държава, защото поне Армения ще я признае.

Коментира се, че Азербайджан също би имал интерес от нова война. Страната разполага с модерно въоръжение и бойна техника, с което решително превъзхожда арменските сили. Азербайджанската армия вече е много добре подготвена и тренирана. Забележки се отправят единствено по отношение на бойния дух на личния състав.

В последните години за военния изход от конфликта се говори много често. Така например през пролетта на 2011 г. министърът на отбраната на Азербайджан Сефер Абийев за пореден път публично огласява, че Азербайджан се готви за “голяма война” срещу Армения. По неговите думи страната му дълги години чака мирно разрешаване на конфликта и търпението се изчерпва.¹⁹ Това личи особено по зачестилите престрелки по фронтовата линия. Съществуват опасения, че те могат да излязат от контрол и войната да започне.

На пръв поглед и двете страни са готови за война. Остава въпросът кой ще дръзне пръв да провокира началото на нови военни действия и да понесе международните санкции за това. Другият съществен въпрос е каква ще бъде позицията на Русия. В условията на мощно движение срещу поредното възкачване на Путин на президентския пост, не е ясно дали новият – стар президент няма да потърси укрепване на разклатения си имидж чрез твърда позиция и решителна намеса в евентуален нов военен конфликт на страната на Армения. Практиката на политическия живот в Русия до сега показва, че подобна демонстрация на сила винаги сплотява руското общество.

Удобна за Русия би била и позицията на решителен защитник на статуквото, защото това ще донесе сериозни външнополитически дивиденди на страната и няма да наруши партньорството на Москва

¹⁹ Azerbaijan Warns of ‘A Great War’ With Armenia <http://asbarez.com/77827/azerbaijan-warns-of-a-great-war-with-armenia/>

нито с Баку, нито с Ереван. В същото време инициирането на нов кръг от преговори или разширяване на формата на преговорния процес ще укрепи доверието в руската дипломация.

По-реалистично е да очакваме разрешаването на конфликта да се проточи във времето, без да е ясно докога. Това означава, че съвременната ситуация “нито мир, нито война” ще се запази, а поддържането на статуквото и стабилността все още нямат друга алтернатива. Това означава, че “подгряването” на фронтовите позиции и честите престрелки между двете страни ще продължат още дълго.